ZALA DOBOVŠEK

Telo ne laže

Tokratni zapis je eden od dveh v tem tednu, ki reflektirata dve premierni uprizoritvi, ki sta se odvili v okviru Hotspota, zgoščenega predstavitvenega projekta Vie Negative. Avtorica si je ogledala koncertni performans Anje Novak, ki je nastal v sodelovanju s Tomažem Gromom. S prvinami zvočne umetnosti in materialnega teatra rahločutno, a tudi brutalno odpira možnost razgaljenja tabuja anoreksije.

mirujočega obraza nanaja ne le človekova primarnost kot taka, ampak njegovo čisto, prvotno, neokuženo stanje, ki še ne zaznava emocij, kaj šele, da bi jih izražal. Preprosta svoboda obraza. Negiben obraz še zdaleč ni nevtralen obraz, kot bi morda pričakovali, avtomatsko ga interpretiramo kot hladnega, nezainteresiranega, odtujenega, odsotnega. Ampak v resnici mirujoč, negiben obraz, brez nanosov grimas je najbolj svoj, a hkrati za druge najbolj nenavaden, čudaški, celo grozljiv. Strah pred obrazom, ki »ni nič«. Mirujoč obraz na odru, ki se ne smeji, niti v trzljaju in ki tudi ne izrazi niti ene (obrazne) emocije ter absolutno ves čas vztraja v zakoreninjeni mirnosti, zaradi konteksta reprezentacije postane v naši percepciji le še bolj kamnit in otopel. V resnici pa je ves čas le intenzivno prisoten, osredotočen, ozaveščen.

Manifestacije lastne stiske Anja Novak ne posreduje skozi svoje besede – te bi glede na kontekst učinkovale zgolj kot povrhnjica bistva in resnice –, temveč jih premesti v govorico oziroma *zvokovje* objektov, hrane in kosti.

Anja Novak se v performansu *Moje telo, moja kletka* ne smeji, ne joče, ne pači, ne govori. Niti za hip. Njen obraz oziroma njena glava, kot da je (emocionalno) ločena od telesa, izvajalka sicer dosledno ves čas zre v nas, ampak pogled je ločen od celote. Gleda nas brez reakcije, navajena/pričakovana komunikacijska pretočnost je ukinjena, kot da smo izvzeti iz dialoga. A ne brez razloga. Odsotnost govora je simbolna gesta nezmožnosti pojasnjevanja. Kajti v življenju se pogovarjamo, ker se ne razumemo. Odrska nemost tako postane »optimalna« poteza, kako ne reševati danega nesporazuma, ampak ga za začetek najprej sploh uvideti, ozavestiti, doživeti v vsej njegovi razsežnosti in kompleksnosti. Zapleten odnos do lastnega telesa je nenehna borba že na individualni ravni, premik k ideji, da bi o tem spregovorili drugemu, je morda ultimativni dvoboj. Manifestacije lastne stiske tako Anja Novak ne posreduje skozi svoje besede – te bi glede na kontekst učinkovale zgolj kot povrhnjica bistva in resnice –, temveč jih premesti v govorico oziroma *zvokovje* objektov, hrane in kosti. Neizrekljivost in neopisljivost se preselita v (odrski) jezik, ki posega v pred-verbalno in napne protislovno razmerje nebesedne komunikacije kot tiste oblike kanaliziranja, ki je najbolj pomensko zanesljiva, a najmanj ulovljiva.

V prvem planu je zato ves čas telo. Ker telo ne more in ne zna lagati. Hkrati pa hoče povedati. Zdrsnemo v tisto ozko razpoko *descartovskega* vprašanja, kako človeka ločiti od njegovega telesa, kje se konča osebnost in začne telo, kdo je podaljšek komu. Psihološka motnja, ki se zajeda v obliko telesa. Močnejša je motnja, manj je telesa. »*Jaz kletka, jaz ujetnica, jaz inštrument*«. Izvajalka kot troedina snov izjavljanja; sočasna žrtev in rabelj, ki se samouprizarja. Poskuša uprizoriti morda neuprizorljivo. Svoja notranja stanja, razpoloženja, tesnobo, dušeč notranji spopad s sabo; želi pokazati, kako *zvenijo* upor, nemoč, ujetost v lastnem telesu. Kako psihološka bitka neizprosno

najbolj v delu, ko nas za nekaj minut uklešči v ekstremno neznosen noise. Zvočna agresija vdre v center glave, zablokira vse druge receptorje, ena sama nevzdržnost, pri kateri je edini možen pobeg izhod iz dvorane. A to bi bil hkrati že izmik problemu.

> **Na eni strani koščeno telo, ki bi za ali proti špagetom (hrani) naredilo *vse* (lahko tudi skuha samo sebe v ponvi), samo zaužilo jih ne; na drugi precizen kulturološki in fenomenološki pregled hrane in kulinarike.**

Moje telo, moja kletka je sicer definiran kot »koncertni performans«, a je prav toliko tudi *material theatre,* predstava, ki skozi dramaturgijo izbranega materiala raziskuje potencial njegove transformacije oblik, pomena, uporabe in učinka. Več kilogramov surovih špagetov odigra niz raznolikih scenskih znakov, rekvizitov, orodja in navsezadnje tudi dekorja (let špagetov po zraku je vizualna poslastica). Špageti, najprej posamični, nato v šopu, uvodoma zavzamejo funkcijo glasbenih inštrumentov, na ozvočeni mizi njihovo drsanje, padanje in trkanje proizvede raznobarvno sinestezijo, ki jo naknadno obdela, loopa in (do neznosnosti) ojača **Tomaž Grom**. V dolgovezenju priprave je naporno tudi vztrajanje v namizni animaciji špagetov, ki jih izvajalka obsesivno drgne, kot da bi želela, da se že tako tanki aparat še stanjša, da odpade škrob, vsakršna odvečnost, vsak miligram, ki ustrahuje morebitno pridobljeno kalorijo. Že skoraj manična natančnost v početju navzven brezpomenskega akta, a navznoter še kako metaforično polnega (vitkost podobe špageta kot konotacija na anoreksično telo). Hrana, ki bi sicer lahko postala usklajena simfonija, postane nevzdržen hrup, serija nepovezanih zvokov, kot izbruh pomešanih misli, krikov in klicev. Hrbtna stran užitka v hrani je muka njenega zaužitja, a besedna formulacija te ideje bi bila premalo, dogodek vztraja, da stisko ne le racionalno dojamemo, temveč se ji z nelagodjem v lastnem telesu tudi fizično približamo.

Naknadno dodani rekvizit, ponev, situacijo že obloži z bolj pomensko referenco, še bolj pa prizor postane oprijemljiv in širše kulturno umestljiv, ko se solističnemu nastopu pridruži sočasna projekcija »kulinarične poezije« (**Varja Hrvatin**), s katero nenavadno in absurdno smešno obračunavanje Anje Novak z zdaj že zajetnim deležem razmetanih špagetov dobiva berljivo konotacijo parodiranja kuharskih oddaj. Na eni strani koščeno telo, ki bi za ali proti špagetom (hrani) naredilo *vse* (lahko tudi skuha samo sebe v ponvi), samo zaužilo jih ne; na drugi precizen kulturološki in fenomenološki pregled hrane in kulinarike, vse od absurdnih tradicionalnih običajev, subverzije razumevanja hrane skozi vsakršne telesne tekočine in izločke, do ironiziranja lačne umetnosti kot edine prepričljive in vredne pozornosti. Nasičenost opisne, papirnate, zgolj virtualne hrane, njenih slastnih receptur in uživaške priprave ironično in kritično preizprašuje vzorce (gastro)folklore v odnosu do sodobnosti, avtonomije živali in pravico človekove možnosti izbire/odrekanja – v katerokoli smer že.

kompleksnost in otežkočenost njenega pojasnjevanja, kaj šele razumevanja.

Nekako najbolj izvzeta iz siceršnje *material* dramaturgije je točka izvajanja »partiture skeleta«, odrski otok, obkrožen s številnimi mikrofoni, sredi katerega protagonistka izvede »kostni koncert«. Pokanje kosti se začne pri prstih in rokah ter se nadaljuje na vratu, gležnjih, kolenih in hrbtu. Drobni poki so odzven telesa, njegov odmev, glas, izrazno orodje v najbolj neposrednem, čistem in ranljivem smislu. Na videz naključno rožljanje s kostmi zbira note okostja, in ko se jih nabere dovolj, so te znova sprotno zvočno obdelane, tokrat že bolj ritmično, »poslušljivo« in zabavno, a zagotovo komu tudi neokusno in odvratno. Potlačeno misel, da smo pod lupino kože in mesa vsi samo okostnjaki, paradoksalno in v premišljeni maniri provokativno oživi zvok in ne podoba.

Osebno je v performansu vpeljano skozi neobičajno linijo izpovedi, ki morda res ves čas molči, a je ranljivost navzočnosti tista, ki razpre tako občutljiv družbeni prostor detabuizacije (motnje hranjenja) kot izjemno kompleksnost in otežkočenost njenega pojasnjevanja, kaj šele razumevanja. Brez rezerve, olajševalnih okoliščin in prikrivanja. Odsotnost govora morda pripomore k ne vedno razumljivemu scenosledu dogajanja, kar pa ne okrni avtonomije posamičnih scen kot takih. In navsezadnje je to performans, ki uprizarja stanje in ne dogajanje, emocije in ne trditve, problem in ne rešitev. To ni terapija in ne razrešitev, to je morda šele začetek, to je le poskus.

Zala Dobovšek
je dramaturginja, gledališka kritičarka in (samozaposlena) asistentka na AGRFT.

Moje telo, moja kletka
Avtorica in izvajalka: Anja Novak v sodelovanju s Tomažem Gromom
Svetovalka za gib: Anita Wach
Dramaturginja in soavtorica besedila: Varja Hrvatin
Umetništvo vodstvo: Bojan Jablanovec
Producentka: Špela Trošt
Odnosi z javnostjo: Sara Horžen
Projekt je nastal na podlagi sodelovanja v laboratoriju Vie Negative za uprizarjanje – VN Lab 2019. Produkcija: Via Negativa
Koproducent: Zavod Sploh
Partner: Nova pošta (Slovensko mladinsko gledališče in Maska Ljubljana) Programska podpora: Ministrstvo za kulturo RS in Mestna občina Ljubljana

Povezane Imena

Zala Dobovšek

Varja Hrvatin

Bojan Jablanovec

Špela Trošt

Sara Horžen

Via Negativa

Sploh

Povezane Vsebine

16 Mar 2019
Hočem biti neodvisno besedilo

23 Feb 2019
Na poljih penisov iz voska

08 Jan 2020
Prirasti (si) k srcu

04 Nov 2019
Upehane feministične strategije Golega življenja

13 Apr 2021
“Stopiti gol na oder je neka oblika izstopa”: intervju z Anito Wach

20 Apr 2021
Država je vsota vseh slin

02 Mar 2022
Še enkrat brez dotika. Neskončni dan prek digital 1.5

09 Mar 2022
Izmikajoč se kratkemu stiku

17 Maj 2022
Z glavo skozi zid

NEODVISNI